

Program Ministerstva kultury ČR na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2016–2022 (NAKI II)

Projekt DG18P02OVV026 „Mezinárodní korespondenční síť T. G. Masaryka a vznik Československa v roce 1918“

Specializovaná mapa s odborným obsahem (N_{map})

„Mezinárodní korespondenční síť T. G. Masaryka a vznik Československa v roce 1918“

Průvodní zpráva k výsledku druhu specializovaná mapa s odborným obsahem (N_{map})

Předkladatel výsledku:

Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., Gabčíkova 2362/10, 182 00, Praha

Hlavní řešitel projektu:

doc. PhDr. Martin Jemelka, Ph.D.

Autoři Průvodní zprávy a výsledku druhu specializovaná mapa s odborným obsahem (N_{map})

PhDr. Bc. Tomáš Gecko, Ph.D., doc. PhDr. Martin Jemelka, Ph.D.

PhDr. Dagmar Hájková, Ph.D., Mgr. et Mgr. Jitka Jindřišková, Mgr. Soňa Martinovská, Ph.D., Mgr. Richard Vašek, Ph.D.

PhDr. Jana Malínská, Ph.D., prof. Mgr. Vratislav Doubek, Ph.D., Dr. Johannes Gleixner

Praha 2021

Obsah

1. Cíle, data a metody

1.1 Cíle

1.2 Data a metody

2. Popis dosažených původních výsledků

2.1 Vstupní poznámka

2.2 Datový vzorek a vizualizace mezinárodní korespondenční sítě T. G. Masaryka

2.3 Korespondenční síť T. G. Masaryka podle časové osy

2.4 Genderový a tematický rozměr korespondenční sítě

2.5 Korespondenční síť T. G. Masaryka a krajané

2.6 Případová studie 1: Úloha T. G. Masaryka ve společenských aférách

2.7 Případová studie 2: T. G. Masaryk v USA (1902–1907)

2.8 Závěr

3. Seznam použité související literatury

4. Návrh využití výsledku (definování subjektů, které by měly být uživateli výsledků)

5. Seznam publikací, které předcházely výsledku specializovaná mapa s odborným obsahem

6. Odkaz na příslušnou výzkumnou aktivitu, na jejímž základě výsledek druhu specializovaná mapa s odborným obsahem vznikl

7. Mapová část

1. Cíle, data a metody

1.1 Cíle

Cílem projektu *Mezinárodní korespondenční síť T. G. Masaryka a vznik Československa v roce 1918* a stejnojmenného výsledku v kategorii specializovaná mapa s odborným obsahem (N_{map}) bylo zmapování mezinárodní korespondenční sítě akademika a politika T. G. Masaryka v letech 1877–1918. Specializovaná mapa s odborným obsahem, vytvořených na základě níže definované Masarykovy korespondence se zahraničím, vizualizuje konstruování korespondenční sítě aktérů před první světovou válkou a v jejím průběhu a přibližuje význam a roli těchto kontaktů v rámci Masarykových politických aktivit vedoucích ke vzniku samostatného státu. Specializovaná mapa tak v kontextu cíle projektových aktivit vizualizuje a verifikuje odpověď na otázku, jakým způsobem Masarykova korespondenční síť přispěla k prosazení jeho geopolitických a státotvorných vizí.

Nástrojem pro naplnění výše uvedeného cíle, tedy tvorby specializované mapy mezinárodní korespondenční sítě akademika, politika a prvního československého prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka před rokem 1918, se stala digitalizace imaginativní sítě evropské učenecké korespondence v intencích digital humanities.¹ Ta vyústila ve vznik databáze EMLO,² online katalogu učenecké korespondence umožňujícího export strukturovaných metadat do dalších digitálních nástrojů, zejména vizualizačního rozhraní Palladio vytvořeného Stanfordovou univerzitou za účelem prostorového mapování korespondenčních a jiných sítí historických aktérů.³ Standard sběru, systematizace a zpracování metadat historické korespondence používaný databází EMLO a kompatibilní s Palladio byl řešitelským týmem převzat.

Tento postup umožnil řešitelskému týmu vstup do zavedené a dynamicky rostoucí mezinárodní sítě, která disponuje potenciálem interpretovat masarykovskou tematiku v širším kontextu evropské učenecké a vědecké korespondence. Jelikož byla databáze EMLO uvedena do provozu před téměř deseti lety,⁴ procházela v průběhu řešení našeho projektu rozsáhlou modernizací. V rámci tohoto procesu tvůrci EMLO upřednostnili zdokonalení stávajícího interface před jeho plánovaným rozšířením o korpusy moderní korespondence, včetně korpusu korespondence T. G. Masaryka. Řešitelský tým proto koordinoval svůj další postup s Howardem Hotsonem (University of Oxford, projektový vedoucí EMLO), Mirandou Lewis (hlavní editorka EMLO) a Oddělením pro komeniologii a intelektuální dějiny raného novověku Filosofického ústavu AV ČR,⁵ jehož pracovníci řešili totožný problém v souvislosti s výzkumnou aktivitou *Digitalizace a prezentace pozůstalosti Milady Blekastadové-Topičové*. Odbor informačních technologií a digitalizace Knihovny AV ČR zajistil technologické a administrativní zázemí, na jehož základě vznikl po vzoru EMLO webový katalog a databáze Historická korespondence online (HiKo).⁶ Záměrem HiKo je vytvořit společnou digitální

¹ Howard HOTSON, Thomas WALLNIG, *Reassembling the Republic of Letters in the Digital Age. Standards, Systems, Scholarship*, Göttingen 2019.

² Blíže viz http://emlo-portal.bodleian.ox.ac.uk/collections/?page_id=907 (cit. 20. 6. 2021).

³ Dostupné z: <https://hdlab.stanford.edu/palladio/> (cit. 20. 6. 2021).

⁴ Dostupné z: <https://www.bodleian.ox.ac.uk/bdlss/digital-projects/current-projects> (cit. 20. 6. 2021).

⁵ Blíže viz <http://komeniologie.flu.cas.cz/o-nas/medialni-archiv/digitalizace-a-vizualizace-korespondence-j-a-komenskeho-1592-1670> (cit. 20. 6. 2021).

⁶ Dostupné z: <https://historicka-korespondence.cz/> (cit. 20. 6. 2021).

infrastrukturu pro uchování a prezentování korespondence historických aktérů spjatých s českými zeměmi, a v dalších krocích pak umožnit konverzi shromážděných metadat do modernizovaného interface databáze EMLO. Řešitelský kolektiv tudíž postupoval při sběru metadat podle standardů EMLO, a to včetně jejich důsledného zápisu v jazyce EMLO – angličtině. V rámci databáze HiKo byla zajištěna kompatibilita s digitálním nástrojem Palladio, který posloužil řešitelskému kolektivu pro vizualizaci mezinárodních korespondenčních sítí T. G. Masaryka.

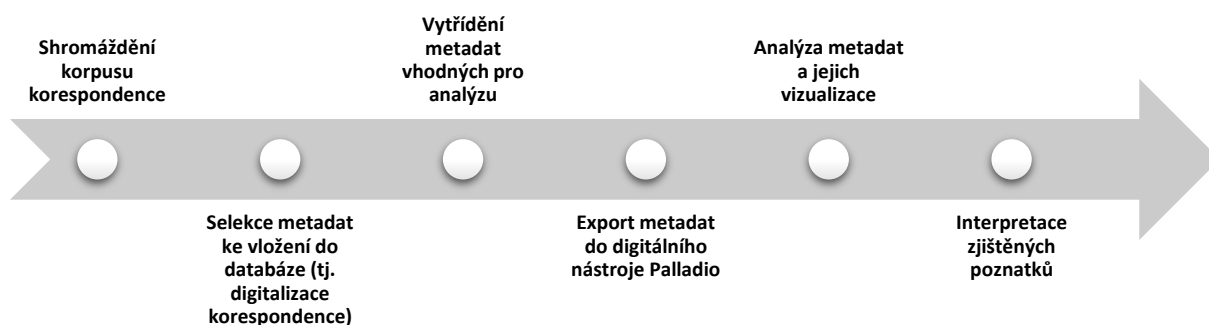
1.2 Data a metody

Konkrétní metodologický postup, ústící ve vznik specializované mapy s odborným obsahem, lze rozdělit do následujících etap (Diagram 1).⁷ V první fázi byla dohledána a shromážděna korespondence uložená v domácích i zahraničních paměťových institucích. Na základě nového rozsáhlého výzkumu byl dohledán a zpracován epistolární materiál vzešlý z Masarykových zahraničních kontaktů s partnery z USA, Velké Británie a Německa, jakož i dalších návazných oblastí. (Stranou pro potřeby projektu tak zůstala veškerá korespondence domácí, jak s partnery z českých zemí, tak tehdejšího Rakouska-Uherska. Prozatím nebyly do projektových aktivit v úplnosti zahrnuty ani výsledky starších projektů realizovaných na půdě Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, v jejichž rámci byly shromážděny korespondenční soubory s partnery z oblasti carského Ruska a Balkánu.) Připravený materiál byl následně přizpůsoben k selekci relevantních metadat pro jejich zanesení do digitální databáze HiKo (při zachování kompatibility s databází EMLO).

Masarykova korespondence se vyznačuje jazykovou pestrostí (v rámci shromážděných metadat se objevují dopisy zejména v anglickém, německém, francouzském a českém jazyce; viz oddíl 2.2 *Průvodní zprávy*). Právě proto došlo k rozdělení řešitelského týmu na několik autonomních skupin podle odborné specializace jednotlivých členů, přičemž hranice těchto týmových struktur byly překračovány jak při vzájemné koordinaci projektu, tak v průběhu diskuzí nad digitální infrastrukturou a tvorbou specializované mapy.

⁷ Obecné shrnutí pracovních postupu na poli digital humanities viz James E. DOBSON, *Critical Digital Humanities. The Search for a Methodology*, Urbana 2019, s. 8–10.

Diagram 1: Upřesnění pracovního postupu diskutovaného projektu.

Následovalo vytipování takových souborů metadat, které bylo možno účelně použít pro vizualizaci korespondenční sítě. Mapování korespondence T. G. Masaryka, tj. přiřazování metadat z korespondence ke geografickým lokalitám (georeferencování), naráží na limity dané 1) vysokou mobilitou hlavního aktéra (T. G. Masaryka), v jejímž důsledku nešlo prostřednictvím statického digitálního nástroje Palladio zachytit v úplnosti variabilitu korespondenční sítě; 2) vysokým počtem dopisů putujících mezi totožnými geografickými lokalitami (problém je nejviditelnější pro období první světové války, kdy Masaryk využíval korespondenci jako nástroj i pro kontaktování aktérů, kteří se nacházeli v jeho bezprostřední geografické blízkosti). Editoři proto vypracovali pro jednotlivé dopisy kvalitativní hesla zachycující realie v nich obsažené, čímž se podařilo lépe porozumět tomu, za jakými účely byla korespondenční síť budována a využívána.

Sběr metadat probíhal v následujících kategoriích:

- 1) údaje o dopisu pro georeferencing (místo odeslání a doručení, datace apod.),
- 2) informace o osobách vztahujících se ke korespondenci (pisatel, adresát, osoby zmíněné), např. národnost, pohlaví či datum narození a úmrtí pro určení věku korespondenčních partnerů T. G. Masaryka,
- 3) tematická hesla stanovená podle klíčových slov (standardizované pojmy pro rozřazení korespondence v počtu přibližně 500 hesel) či profesí korespondenčních partnerů (seznam 200 povolání), které byly následně shrnuty do 10–20 zastřešujících kategorií pro snížení variability editory vkládaných hesel,
- 4) specifikace místa uložení dopisu a formy jeho dochování.

Tímto způsobem byla metadata určená pro georeferencing propojena s obsahovým rozměrem dopisů, takže řešitelský tým mohl sledovat nejen geografický pohyb, ale také podobu korespondence probíhající v určitém časovém horizontu, se specifickým kulturním či profesním okruhem a centrou kolem předem definované lokality.

Následujícím krokem byl export zvolených metadat ve formátu kompatibilním s digitálním nástrojem Palladio. Bylo tak učiněno ve formátu .csv (Comma Separated Values), tedy strukturované tabulky, kterou je možné před konečným vložením do rozhraní Palladio dále editovat či upravovat pomocí textových editorů (např. Microsoft Excel). Bez větších obtíží by

bylo možné exportovaná metadata konvertovat i pro potřeby dalších vizualizačních či jiných platform čerpajících z metodologie digital humanities. Jelikož Palladio poskytuje pro historickou práci s metadaty v prostorové rovině pouze slepou mapu světa, anebo mapu světa s geografickými koordinátami dle soudobého geopolitického uspořádání, byla za účelem zpřehlednění vizualizace použita mapa v politických hranicích k roku 2021. Řešitelský tým si je vědom limitů spojených s tímto postupem, přesné mapy zachycující mezinárodní státopravní uspořádání v době vzniku korespondence se ovšem dohledat nepodařilo

Interpretaci zjištěných poznatků uvedené v této *Průvodní zprávě* předcházelo znázornění metadat v podobě specializované mapy (viz mapová část), v doplňkové podobě pak tabulek a grafů uvedených přímo v textu této zprávy. V rámci databáze HiKo se řešitelskému kolektivu podařilo shromáždit 1495 individuálních korespondenčních jednotek (nejedná se však o uzavřený celek; viz oddíl 2.2), které slouží k prohloubení stávajícího poznání i hledání inspirací pro budoucí výzkum. Řešitelský kolektiv čerpal z institucionální tradice masarykovského výzkumu. Interpretační strategie vycházely z participace zkušených editorů a předních masarykovských badatelů. Výzkum se vedle toho opíral o metodologii digital humanities, jejímž prostřednictvím si kladl otázky o tematických, genderových a sociálních rozměrech Masarykovy korespondenční sítě a o jejích proměnách v čase a prostoru. Sběr metadat korespondence T. G. Masaryka, realizovaný prostřednictvím databáze HiKo, skýtá i do budoucna pestrou interpretační paletu pro historicky, demograficky, geograficky i sociologicky založené výzkumné záměry (nejen) v intencích digital humanities.

2. Popis dosažených původních výsledků

2.1 Vstupní poznámka

Specializovaná mapa s odborným obsahem nazvaná *Mezinárodní korespondenční síť T. G. Masaryka a vznik Československa v roce 1918* sleduje vznik, vývoj a proměny zahraničních kontaktů T. G. Masaryka od jeho vstupu do veřejného prostoru, a to na základě shromážděných korespondenčních souborů se zahraničními aktéry zejména z USA, Velké Británie a Německé říše. Výsledek se zakládá na metadatach exportovaných z databáze HiKo, zpracovaných v průběhu řešení projektu následujícími editory: prof. Mgr. Vratislav Doubek, Ph.D., PhDr. Bc. Tomáš Gecko, Ph.D., Dr. Johannes Gleixner, Mgr. Eva Hajdinová, Ph.D., PhDr. Dagmar Hájková, Ph.D., Mgr. Milan Hanyš, Ph.D., PhDr. et Mgr. Pavel Horák, Ph.D., Mgr. et Mgr. Jitka Jindřišková, Mgr. Jan Kahuda, Ph.D., Mgr. Miroslava Květová, Ph.D., PhDr. Jana Malínská, Ph.D., Mgr. Soňa Martinovská, Ph.D., PhDr. Boris Moskovič, Ph.D., Mgr. Richard Vašek, Ph.D.

Veřejně přístupná metadata z databáze HiKo jsou dostupná pod následujícím odkazem: <https://historicka-korespondence.cz/projekty/korespondencni-site-t-g-m/soupis-korespondence/>

Veřejně přístupná specializovaná mapa s odborným komentářem je dostupná pod následujícím odkazem:

Specializovaná mapa s odborným obsahem jednoznačně prokázala zásadní význam Masarykových korespondenčních aktivit a jím budované korespondenční sítě na prosazení ideje české národní pospolitosti a programu samostatného československého státu v globálním kontextu. Zásadní roli v těchto aktivitách hráli Masarykovi korespondenční partneři v čele s příslušníky českých a slovenských krajanských komunit. Volbě a výběru korespondenčních partnerů obecně věnoval Masaryk systematickou pozornost.

Specializovaná mapa s odborným obsahem inovativním způsobem zodpovídá a vizualizuje ústřední projektové otázky strategie výběru Masarykových korespondenčních partnerů, tvorby nových a pronikání do již existujících diskusních fór a kolektivů, diskutovaných témat nebo chronologie a intenzity korespondenčních aktivit (následující oddíly 2.2 – 2.8). Příkladem mohou být politické aféry mezinárodního kontextu, jichž se Masaryk účastnil před první světovou válkou (hilsneriáda 1899–1900), Wahrmundova aféra (1907–1908), tzv. Friedjungova aféra a tzv. záhřebský proces před první světovou válkou (viz 2.6 Případová studie 1). Systematické zpracování Masarykovy zahraniční korespondence metodami digital humanities ovšem představuje osobnost a mezinárodní působení T. G. Masaryka v mnohem širším sociálním a historickém kontextu, včetně socioprofesionálních, etnických a genderových komunit, s nimiž Masaryk cíleně komunikoval.

2.2 Datový vzorek a vizualizace mezinárodní korespondenční sítě T. G. Masaryka

V rámci stávajícího projektu databázového zpracování odeslané a přijaté korespondence T. G. Masaryka před rokem 1918 za účelem vizualizace a tvorby specializované mapy se podařilo shromáždit 1495 unikátních korespondenčních jednotek (jestliže bylo nalezeno více verzí jednoho totožného dopisu, například v kopiích, byly zařazeny pod jeden unikátní záznam s popisem stavu dochování a informacemi o jeho deponování). Celkový stav zpracování databáze zachycuje specializovaná mapa, vizualizace č. 1: černě jsou v ní vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka v celém sledovaném období, červeně okruh aktérů tvořících jeho mezinárodní korespondenční síť a červené spojnice vyjadřují interakci T. G. Masaryka mezi místy jeho pobytu a aktéry, s nimiž si vyměňoval korespondenci. Tato logika metadat byla zachována i v dalších vizualizacích – černě jsou vyznačována místa pobytu T. G. Masaryka, barevně pak interakce s jeho korespondenčními partnery.

Východiskem pro mapování korespondence se stala státní příslušnost pisatelů či adresátů dopisů. Datový vzorek, na jehož základě byla tvořena specializovaná mapa, sestává z následujících celků:

1) Anglosaské oblasti, celkem 878 dopisů (Specializovaná mapa, vizualizace č. 2). Převážně se jedná o dopisy s aktéry s britskou státní příslušností (včetně obyvatel britského impéria, např. Kanady, Austrálie) a s českými krajany pobývajícími ve Velké Británii (celkem 538 dopisů). Tento datový vzorek je reprezentativní a kompletní v tom smyslu, že zahrnuje všechny dopisy T. G. Masaryka s britskými korespondenty, které byly pro období do roku 1918 včetně dosud

shromážděny, a to rozsáhlým výzkumem v českých i zahraničních archivech. Vzorek je doplněn korespondencí s aktéry s americkou státní příslušností a českými krajany v USA (340 dopisů ze 737 známých dopisů). Chybí materiál deponovaný ve Vojenském historickém archivu i v některých zahraničních archivech, který se nepodařilo shromáždit v důsledku pandemie COVID-19. Prioritu při zadávání měly dopisy s výraznými osobnostmi amerického veřejného života. Zastoupena je korespondence s významnými politiky, vzdělanci, univerzitními profesory, umělci a novináři. V menším počtu jsou prozatím do databáze zaneseny dopisy s americkými krajany. Přesto je jich dostatečné množství, aby bylo možné doložit korespondenční síť T. G. Masaryka za jeho pobyt v USA v letech 1902, 1907 a 1918. V databázi je z hlediska pisatelů z USA zachyceno celé sledované období, uložen je zde vůbec první dochovaný dopis odeslaný z USA v roce 1878 i množství korespondence z roku 1918.

2) Západní, jižní a severní Evropa, celkem 258 dopisů. Převažuje korespondence s francouzskými státními příslušníky a českými krajany ve Francii (165 dopisů; Specializovaná mapa, vizualizace č. 3). Jako doplněk je zanesena korespondence s Belgičany a českými krajany v Belgii (45 dopisů), Nizozemci (5 dopisů) a Italy (33 dopisů). Do této kategorie byla zařazena i Skandinávie (Norsko, Švédsko, Finsko a Dánsko, celkem 10 dopisů) na základě výzkumu realizovaného v Masarykově ústavu a Archivu AV ČR a Norské národní knihovně. Ve fondu ČSNR deponovaném ve Vojenském historickém archivu se z tohoto geografického okruhu podařilo identifikovat dalších 107 Masarykem přijatých a odeslaných dopisů. Ty nebyly v důsledku pandemie COVID-19 a opakovaného uzavření archivu do databáze zpracovány. Jedná se o korespondenci s českými krajany v zahraničí a vedle toho převážně s Francouzi.

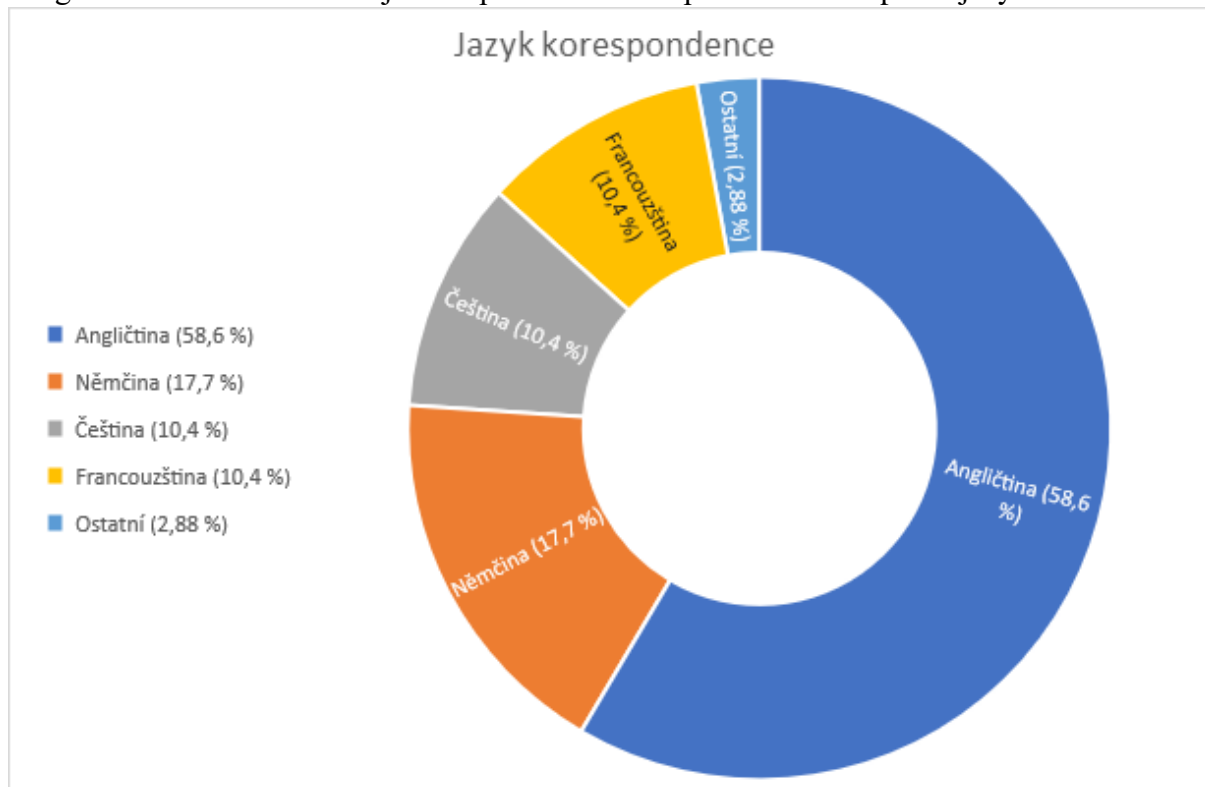
3) Střední Evropa, celkem 213 dopisů. Především se jedná o korespondenci s partnery z oblastí Německa a Švýcarska (196 dopisů; Specializovaná mapa, vizualizace č. 4), do níž byla zařazena i korespondence s občany habsburské monarchie trvale žijícími v německojazyčném prostředí (17 dopisů). Naopak sem nebyly přiřazeny materiály deponované ve Vojenském historickém archivu (fond ČSNR), jejichž sběr se v důsledku pandemie COVID-19 nepodařilo dokončit.

4) Slované, celkem 119 dopisů. Jedná se pouze o orientační výběrový soubor dopisů mezi Masarykem a aktéry ze středovýchodní a východní Evropy (26 dopisů s Rusy a Poláky) a z balkánských oblastí mimo území habsburské monarchie (93 dopisů; Specializovaná mapa, vizualizace č. 5). Úplný sběr a editace korespondence z těchto oblastí byly provedeny již v rámci starších výzkumných úkolů, které nebyly zahrnuty do stávajícího projektu. Do budoucna nicméně počítáme s doplněním a rozšířením databáze HiKo rovněž o tyto materiály.

5) Ostatní, celkem 27 dopisů. Jedná se o veškerou objevenou korespondenci T. G. Masaryka s aktéry z Japonska (11), Kuby (2 dopisy) a blíže neurčenými aktéry (14).

Jestliže datový vzorek nahlédneme z hlediska jazyku korespondence (Diagram 2), situace je následující: angličtina 874 dopisů (z toho čeština/angličtina 27, francouzština/angličtina 3, italština/angličtina 1, holandština/angličtina 1), němčina: 263 (z toho ruština/němčina: 1), čeština 159, francouzština 156 (z toho čeština/francouzština 2), ruština 18, srbština 11, italština 8, slovinština 3, chorvatština 2, bulharština 1.

Diagram 2: Znárodnění stávajícího zpracování korespondenční sítě podle jazyku komunikace.

Mezi paměťovými institucemi uchovávajícími korespondenci T. G. Masaryka a jeho korespondenčních partnerů (Tabulka 1) provedl řešitelský tým kromě České republiky rozsáhlý výzkum zejména ve Velké Británii a USA. Z korespondence s obyvateli britského impéria a Američany je nejvíce dopisů uloženo v Masarykově ústavu a Archivu AV ČR, kde je deponován rozsáhlý osobní fond T. G. Masaryka. Zde je však uložena takřka jen korespondence přijatá. Abychom alespoň částečně zmapovali korespondenci odeslanou, bylo nutné studium v dalších archivech. Z domácích institucí se Masarykova korespondence nachází ve Vojenském historickém archivu (zejména krajané) a Archivu města Plzně (Jan Sýkora). V zahraničí jsme vzhledem k zaměření projektu provedli výzkum především v archivu Školy slovanských studií v Londýně (R. W. Seton-Watson), British Library (H. W. Steed) a King's College v Londýně (Ronald Burrows), University of Leeds (Muriel Paget), Lancaster University Library (Robert F. Young), University of Reading (komunikace s britskými nakladatelstvími), University of Bristol (James Baker), Edinburgh University Library (Charles Sarolea), Dublin University Library a National Library of Ireland v Dublinu (Alice Stopford Green), Columbia University Library v New Yorku (zejména podnikatel a mecenáš Charles R. Crane, dále R. W. Seton-Watson a Roger H. Williams), Harvard Library (E. Husserl), Library of Congress (zejména W. Wilson, dále např. N. Hapgood, T. B. Hohler, R. Lansing, T. Roosevelt, R. W. Seton-Watson, L. H. Woosley) a National Archives and Records Administration (G. R. Clerk, R. Lansing, Frank L. Polk) ve Washingtonu, University of Chicago Library (Charles R. Crane, R. Lansing, William R. Harper) či Yale University Library (Frank L. Polk, Edward M. House, W. Wiseman).

Vzhledem k tématu projektu a jeho časovému vymezení jsme provedli výzkum rovněž v archivech v Německu a Švýcarsku. Jednalo se o německé archivy Deutsches Literatur-Archiv, Marbach (Eugen Diederichs), Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek, Göttingen (Paul Anton de Lagarde), Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek, Dresden (Frantz Constantin), Staatsbibliothek zu Berlin (autografy T. G. Masaryka), Universitätsbibliothek Marburg (Martin Rade), Universitätsbibliothek Heidelberg (Heinrich Rickert) a Universitätsbibliothek Leipzig (Friedrich Zarncke). Relevantní korespondence byla dohledána v Nizozemsku – International Institute of Social History, Amsterdam (Karl Johann Kautsky a Eduard Bernstein) – a také ve Švýcarsku: Kantonsbibliothek Vadiana, St. Gallen (Eugen Diederichs) a Universitätsbibliothek Basel (Paul Wernle). Doplňkový výzkum v roce 2020 byl znemožněn epidemiologickou situací.

Tabulka 1: Datový vzorek shromážděné korespondence podle lokality paměťových institucí.

Lokalizace podle země (paměťová instituce)	Počet vložených dopisů
Česká republika (Masarykův ústav a Archiv AV ČR; Vojenský ústřední archiv; Archiv města Plzně; Archiv Kanceláře prezidenta republiky; Literární archiv Památníku národního písemnictví)	1274
Velká Británie (UCL School of Slavonic and East European Studies; Edinburgh University Library; British Library; King's College London; University of Bristol; Lancaster University Library; University of Reading; University of Leeds)	116
Irsko (Dublin University Library; National Library of Ireland)	9
USA (Columbia University Library, New York; Harvard Library, Cambridge; Library of Congress, Washington, D.C.; National Archives and Records Administration, Washington, D.C.; University of Chicago Library; Yale University Library, New Haven)	46
Německo (Staatsbibliothek zu Berlin; Universitätsbibliothek Marburg; Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen; Sächsische Landesbibliothek - Staats- und Universitätsbibliothek, Dresden; Deutsches Literaturarchiv Marbach)	14
Chorvatsko (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb; Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb; Hrvatski državni arhiv)	13
Rusko (Archiv Rossijskoj Akademiji nauk; Gosudarstvennyj muzej L. N. Tolstogo, Moskva; Otdel rukopisej Rosijskoj	7

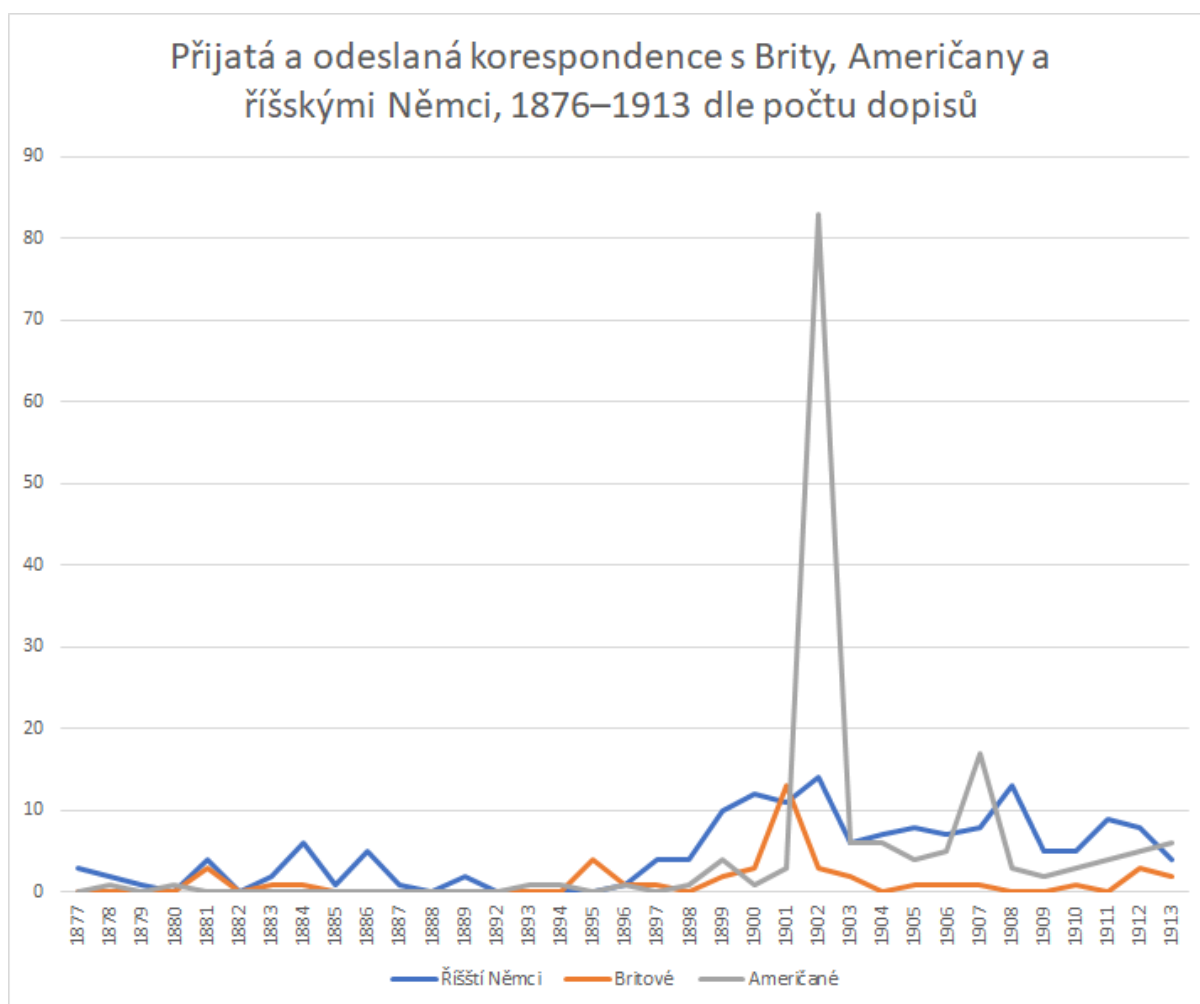
nacionalnoj biblioteki, S. Peterburg; Institut ruskoj literatury Rossijskoj Akademiji nauk, Sankt-Peterburg)	
Nizozemí (International Institute of Social History, Amsterdam)	4
Švýcarsko (Universitätsbibliothek Basel; St. Gallen Kantonsbibliothek Vadiana)	2
Norsko (Nasjonalbiblioteket, Oslo)	2
Srbsko (Arhiv Srbije, Beograd)	1
Nezařazeno*	7

* Jedná se o korespondenci, jejímž jediným zdrojem jsou publikace bez odkazu na místo uložení; v paměťových institucích se tyto korespondenční jednotky dohledat nepodařilo.

2.3 Korespondenční síť T. G. Masaryka podle časové osy

Zatímco před první světovou válkou Masarykova korespondence probíhala v rámci Evropy, přičemž byla adresována zpravidla do Prahy, respektive do Vídně, kde často pobýval jako poslanec Říšské rady (Specializovaná mapa, vizualizace č. 6), během války je patrná rostoucí variabilita lokalit, odkud a kam dopisy putovaly (Specializovaná mapa, vizualizace č. 7). To je dáno jednak Masarykovými přesuny (cesty do Nizozemska, Itálie, Švýcarska, Francie, Ruska, Japonska, USA), jednak kvantitativním růstem korespondentů, mj. mezi akademiky, kteří působili na různých univerzitách, a diplomaty, kteří pracovali na velvyslanectvích v zahraničí.

Graf 1: Počet přijatých a odeslaných dopisů podle let (předválečné období): korespondence s obyvateli britského impéria (včetně českých krajanů), Američany (včetně českých krajanů) a říšskými Němci (1876–1913).*

* Nezahrnut do šetření jeden dopis bez datace konkrétního roku.

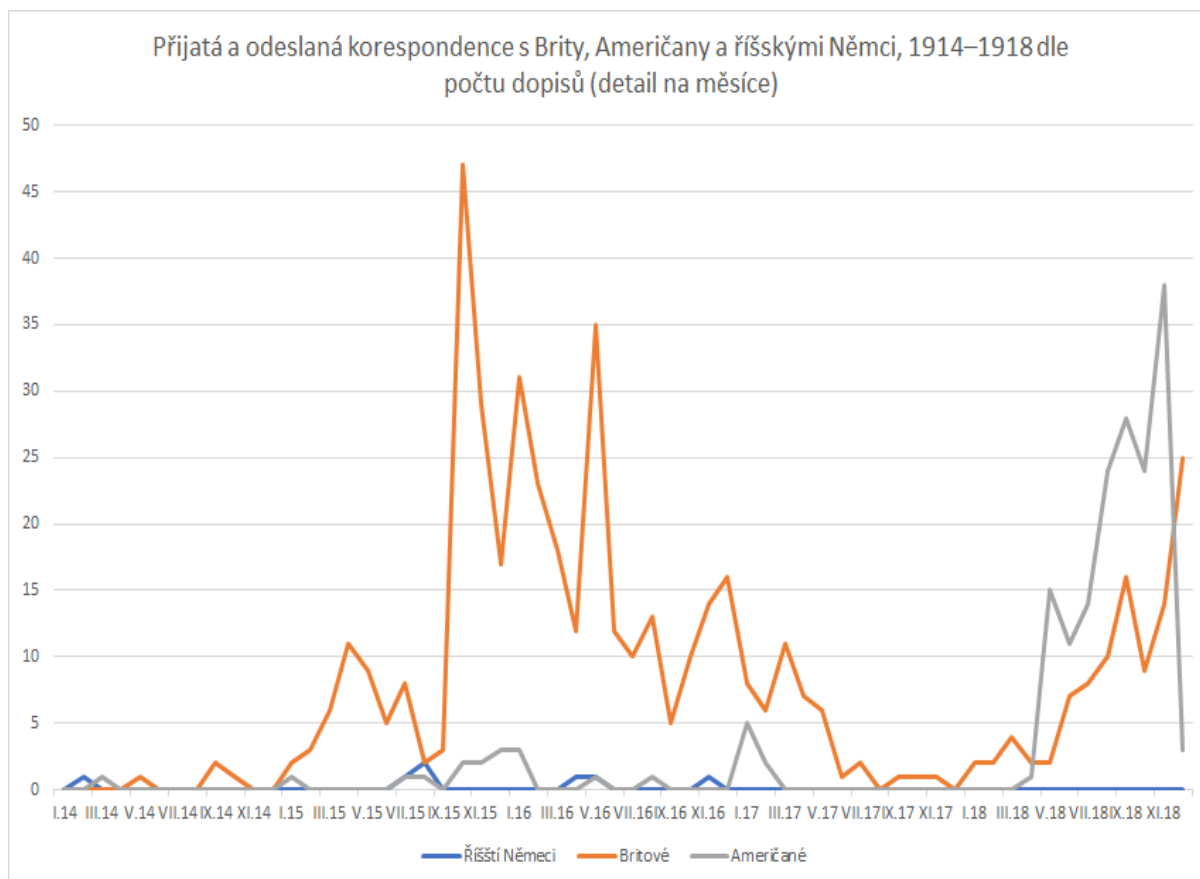
S německým prostředím byl T. G. Masaryk spjat od narození. Odpovídala tomu i jeho volba navštěvovaných vzdělávacích institucí jak v rámci monarchie, tak za jejími hranicemi (studium na lipské univerzitě). Grafem 1 zachycené období vizualizuje křivku odeslané a přijaté korespondence (v letech 1889–1896 buď nebyl mezi korespondenty vyměněn jediný dopis, nebo se korespondence ztratila). Oživení korespondenčních aktivit nastalo v souvislosti s dokončovacími pracemi na monografii *Otázka sociální. Základy marxismu sociologické a filosofické*, která v češtině vyšla v roce 1898 a v němčině (*Die philosophischen und sociologischen Grundlagen des Marxismus. Studien zur socialen Frage*) o rok později. Od jednání s nakladatelem v letech 1897 a 1898 lze sledovat pozvolný vzestup, který pokračoval až do roku 1900. Probíranými tématy byly německá sociálně demokratická strana či žádosti o články pro různá německá periodika. Hilsneriáda a rituální vražda říšskoněmecké korespondenční partnerky T. G. Masaryka téměř nezajímaly. Od roku 1901 se v korespondenci začala objevovat nová témata jako hnutí Los von Rom a protialkoholní hnutí, do něhož se Masaryk aktivně zapojil, publikoval o něm články a zúčastnil se i několika kongresů. T. G. Masaryk se během svého působení na pražské univerzitě několikrát střetl s katolickou církví, o čemž se díky brožuře *Zrcadlo katechetům (Ein Katechetenspiegel)* publikované v obou jazycích v roce 1906 dozvěděli i jeho korespondenční partneři v Německé říši. Odpovídal tomu nárůst

počtu vyměněných dopisů v tomto a následujícím roce. Wahrmondova aféra (1908) a následné aféry spojené s procesy záhřebským, Friedjungovým a s rakousko-uherským ministrem zahraničí Aehrenthalem v říšskoněmeckém prostředí téměř nerezonovaly. Posledního předválečného vrcholu dosáhla korespondence v souvislosti s přípravou vydání dalšího Masarykova stěžejního díla u německého nakladatele Eugena Diederichse (*Rußland und Europa. Studien über die geistigen Strömungen in Rußland*, podtitul prvního dílu druhého svazku *Zur russischen Geschichts- und Religionsphilosophie. Soziologische Skizzen*, Jena: Eugen Diederichs, 1913, I/1: 388 s., I/2: 533 s.).

Počátek Masarykova vykročení do anglického světa můžeme spatřovat v jeho odborném zaměření. Zajímal se zejména o anglickou filozofii, ale také o historii a literaturu. On sám se posléze stal pro anglosaské prostředí tváří slovanského světa. Předválečné kontakty s britskými korespondenty nicméně jsou, obzvlášť ve srovnání s obdobím první světové války a s americkým prostředím, velmi sporé. Profilujícími osobnostmi předválečné písemné výměny byli historik George Peabody Gooch a spisovatelka a cestovatelka Edith Sellersová. Ani u jednoho z nich se nám ovšem nepodařilo dohledat Masarykem psanou korespondenci. S oběma si Masaryk dopisoval už před svou první návštěvou Anglie v roce 1901, kdy je na časové ose patrný nárůst. Díky pobytu v Londýně si tyto kontakty však upevnil a získal nové.

USA představovaly důležitý bod v Masarykově ideovém, náboženském a státoprávním uvažování. Neopomenutelné zde byly i jeho příbuzenské vazby. Před válkou navštívil USA třikrát (1878, 1902, 1907). Z první krátké návštěvy si Masaryk odnesl pouze kontakty rodinného rázu. Velký nárůst korespondenční činnosti T. G. Masaryka v roce 1902 souvisí se zajišťováním a uskutečněním jeho cesty do USA. Za oceán se vydal na pozvání univerzity v Chicagu, kde vystoupil se sérií přednášek. Po dobu trvání svého pobytu v USA mezi květnem až červencem 1902 však navštívil také řadu krajanských organizací. V menší míře se do korespondence promítá další Masarykova cesta do USA v roce 1907. Hlavním důvodem této cesty se stalo jeho pozvání na zářijový sjezd náboženských liberálů v Bostonu. Během necelých dvou měsíců zde opět zavítal do mnoha krajanských center a korespondence tyto jeho vazby odráží (viz Specializovaná mapa, vizualizace č. 15 a 2.7 Případová studie č. 2 této *Průvodní zprávy*).

Graf 2: Počet přijatých a odeslaných dopisů podle let, 1914–1918 (detail v měsících).*

* Nezahrnuto do šetření 7 dopisů bez datace konkrétního měsíce.

Nárůst korespondence s britským prostředím a pokles korespondence s prostředím německým (Graf 2) souvisejí především s Masarykovým odchodem do exilu za první světové války. První vzestup křivky je viditelný na jaře 1915 a koresponduje s Masarykovým prvním pobytem v Londýně, kdy relevantním autoritám předal své memorandum *Independent Bohemia*. Největší objem korespondence spadá do období od konce září 1915 do května 1917, kdy bydlel v Londýně. Strmý vzestup křivky na podzim 1915 se pak váže k Masarykově inaugurační přednášce na Škole slovanských studií, která proběhla 19. 10. 1915. Přednáška nebyla určena jen okruhu studentů a vědeckých kolegů, ale širší veřejnosti a zaznamenala i živý mediální ohlas. V souboru Masarykovy korespondence je znát zřetelný kvantitativní nárůst zájmu o jeho osobu. Hlásili se mu dávní známí, přicházely gratulace k přednášce, nabídky k setkání, přednáškám, vydání knih či rozhovorům v novinách. Značný nárůst přijaté korespondence vidíme na jaře 1916, což je reakce na Masarykovo memorandum *At the Eleventh Hour*. Memorandum bylo hojně šířeno v politických a intelektuálních kruzích. Počet dopisů strmě klesá s Masarykovým odjezdem do Ruska v květnu 1917 a opět roste až během roku 1918, kdy se Masaryk dostává do USA. Objem dopisů vrcholí v říjnu 1918, tedy v době vzniku samostatného čs. státu.

V průběhu válečného období se stal pro Masaryka ve vztahu k USA klíčovým rok 1918. Přicestoval sem z Ruska, přes Japonsko a Kanadu na konci dubna a jeho pobyt se zde protáhl až do 20. 11. 1918. Korespondoval si v této době intenzivně především s významnými americkými politiky, členy administrativy prezidenta Wilsona a novináři, méně již s českými

krajany. Dosud zpracovaný korpus korespondence neodráží Masarykovu soustavnou korespondenci s jeho předválečnými spolupracovníky z řad krajanů (Emanuel Voska, Tomáš Čapek, Vojta Beneš, Karel Pergler ad.). Přesto je patrné, že Masarykův pobyt v Americe v roce 1918 s sebou přinesl skutečně výrazný nárůst korespondenční činnosti spojený především s jeho politickým úsilím o vznik Československa. Graf 2 také dokládá výrazný propad komunikace s německými korespondenty, kteří, až na několik výjimek, z Masarykova korespondenčního okruhu v podstatě vymizeli, což je vzhledem k válečnému střetu logické. I to odráží Masarykovu orientaci na intelektuální, vědecké a diplomatické kruhy v zemích Dohody, které mohly přispět k prosazení Masarykova programu samostatného československého státu.

2.4 Genderový a tematický rozměr korespondenční sítě

Podíl korespondentek víceméně kopíruje celkový objem dochované korespondence T. G. Masaryka (Specializovaná mapa, vizualizace č. 8), zvýšený nárůst tedy můžeme sledovat především v letech 1902, 1915–1916 a 1918 (Tabulka 2). I zde se jako důležité mezníky jeví zejména Masarykův pobyt v Chicagu v roce 1902, kdy navázal např. kontakt s americkou sociální pracovnící Mary McDowellovou či lékařkou Rosinou Wisteinovou, a jeho inaugurační přednáška na Škole slovanských studií v říjnu 1915, po níž Masaryka kontaktovaly např. irská prozaička Ethel Lilian Voynichová, irská historička Alice Stopford Greenová či anglická autorka a překladatelka Lilian Pingová. Značný mediální ohlas vedl ke zvýšenému zájmu o Masarykovu osobu a přednášky, a to i ze strany ženských emancipačních a osvětových spolků. Ještě v předválečném období jej oslovila americká socioložka a spisovatelka Emily G. Balchová. Slavná britská sufražetka Christabel Pankhurstová pak Masaryka kontaktovala začátkem roku 1916 na základě rozhovoru v novinách. Následovala mezi nimi živá korespondenční výměna. V roce 1918 si potom Masaryk korespondoval kupříkladu s americkými političkami Josephine Rocheovou a Jeannette Rankinovou.

V německojazyčné korespondenci je podíl žen nižší než v korespondenci anglickojazyčné. Za celé zpracované období najdeme pouze dvě ženy. Jedna z nich, manželka významného německého evangelického teologa a orientalisty M. Strack pouze vyřizovala vzkazy za svého nemocného manžela.⁸ Další žena, Švýčarka Annelise Ruegg, vstoupila do korespondence až v roce 1916. Pouze v jednom z dopisů se zmínila o ženském hnutí. Vztah feministek žijících v Německu k T. G. Masarykovi kopíroval vztah německých feministek žijících v Čechách a na Moravě, kde rozhodující úlohu hrálo nacionalistické česko-německé soupeření.

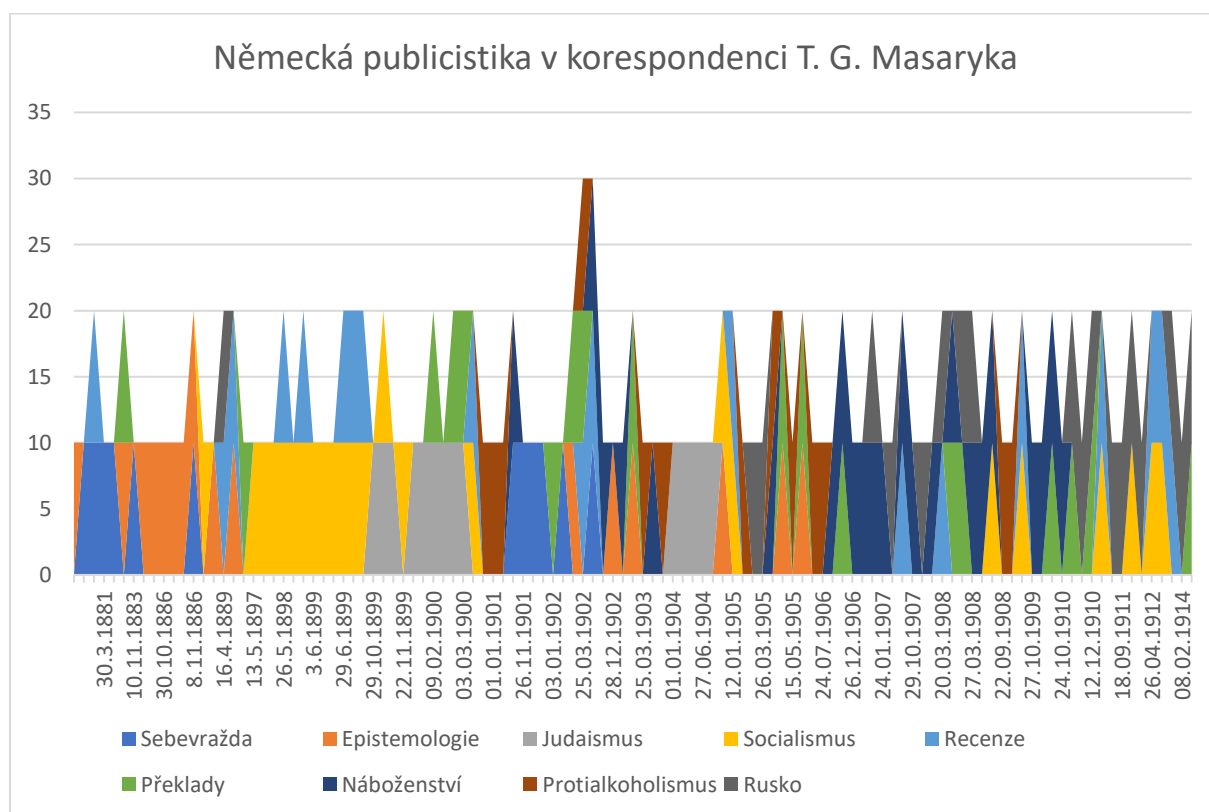
⁸ Masarykova manželka Charlotta se k německým korespondentům chovala podobně jako paní Stracková. Pozoruhodné však je, že jak Charlotta, tak dcery Alice a Olga (na rozdíl od synů) Masaryka často doprovázely na cestách – například do Bad Schandau. V následné korespondenci se na to němečtí korespondenti opakovaně odvolávají. V případě Alice Masarykové je také vidět, že se angažovala v protialkoholním hnutí a vystupovala jako svéprávná osoba, i když dopisy nebyly adresovány přímo jí (viz dopis Knapp-TGM, 11. 9. 1909). Jak tento, tak známý příklad manželského páru Karla a Luise Kautských ukazují, že ženy – i když nebyly zmíněny nebo jen okrajově – hrály v korespondenčních aktivitách svých manželů/otců aktivní roli, kterou je však obtížné formálně zaznamenat.

Tabulka 2: Počty odeslaných a přijatých dopisů podle ženských autorek, celé sledované období.

Rok	1895	1896	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1912	1915	1916	1917	1918	Bez datace
Pisatelky, adresátky dopisů	1	1	1	1	1	15	2	1	3	1	3	1	2	1	2	9	14	3	23	1
Počet dopisů	2	1	1	1	3	21	2	1	3	1	5	2	2	1	2	15	46	4	36	1

Vstupenkou T. G. Masaryka do západního světa intelektuálů bylo jeho dílo (Specializovaná mapa, vizualizace č. 9). Dokázal zaujmout již studií o sebevraždě (*Der Selbstmord als soziale Massenerscheinung der Gegenwart*, Vídeň 1881; česky vyšlo v roce 1904 pod názvem *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*). V této fázi to byl především autor sám, kdo na studii zahraniční vědeckou obec upozorňoval. Vybraným intelektuálům ji sám posílal. Důležitou stránkou byl také jazyk publikace – němčina – se kterým vstupoval na mezinárodní akademické fórum. Zatímco *Sebevražda* je spisem mladého filozofa, který se profiluje, a korespondenční ohlas měl především formu základní zdvořilostní reflexe, dalším spisem, který zaznamenal velký ohlas v anglosaském světě, byly svazky díla *Rusko a Evropa*. Zájem souvisel především s mezinárodní předválečnou situací a účastí Ruska v první světové válce. Korespondence se výrazně týkala nového vydání díla v anglickém překladu, které vyšlo až v roce 1919 (čilá jednání s nakladateli však probíhala již za války). *Otázka sociální* rezonovala více než v anglosaském prostoru v prostředí italských filozofů.

Diagram 3: Německá publicistika v korespondenci.

Velká část korespondence s Německou říší byla věnována publicistickým tématům (Diagram 3). Masaryk propagoval své spisy, reagoval na recenze a na oplátku se na něj obraceli zájemci o jeho spisy a recenze. Objevují se některé trendy, které většinou souvisejí s vydáváním určitých děl: *Sebevražda* a Masarykovy epistemologické spisy hrají významnou roli zejména v osmdesátých letech 19. století, ale objevují se sporadicky znovu a znovu v podobě dotazů, z nichž většina byla vyvolána Masarykovou novější publicitou. Je vidět, že Masaryk se Ruskem ve své publicistice zabýval po celou dobu, i když s přestávkami, a setkával se tak se zájmem svých německých současníků. V roce 1897 se objevuje socialismus jako nové téma, které sice časem slábne, ale nikdy zcela nezmizí. Od přelomu století se v korespondenci nepravidelně objevovaly žádosti o články do sionistických periodik vydávaných v Německu. Současně s nárůstem náboženské (většinou antiklerikální) publicistiky lze opět zaznamenat silnou vlnu korespondence o žurnalistice obecně: Masaryk byl v Německé říši stále známější a žádanější.

2.5 Korespondenční síť T. G. Masaryka a krajané

Američtí krajané znamenali pro Masaryka důležitou a na rozdíl od francouzských a anglických krajanů i stálou komponentu jeho zahraničních vazeb na Západě (Specializovaná mapa, vizualizace č. 10). Stýkal se s nimi již před první světovou válkou. Zvláště důležitými mezníky jeho kontaktů jsou v tomto ohledu roky jeho návštěv 1902, 1907 a sokolského sletu 1912. Zajímaly jej otázky migrace, udržení rodného jazyka a vzdělání. Za války měli největší podíl na financování jeho aktivit a činnosti Československé národní rady. Korespondence s těmito krajany patří k nejbohatším. Vizualizace ukazuje, že s nimi korespondoval prakticky ze všech míst, kde pobýval. Tato mapa tak potvrzuje výrazné Masarykovy vazby na USA.

Před první světovou válkou Masaryk korespondoval především s britskými intelektuály, akademiky či žurnalisty. Během dvou předválečných návštěv Anglie se stýkal především s univerzitními profesory a teology. Po svém příchodu do Anglie na podzim 1915 se spektrum jeho kontaktů rozšířilo také o krajanskou komunitu, která pro něj a jeho propagandu představovala důležité zázemí (Specializovaná mapa, vizualizace č. 11). Z anglických krajanů Masaryk korespondoval nejvíce s Janem Sýkorou a Františkem Kopeckým, hlavními představiteli tamní krajanské obce. Ta patřila k těm menším, sociálně ji tvořili drobní řemeslníci, hospodští nebo číšníci. Na počátku války se k české národnosti přihlásilo 927 osob, z nichž většina žila v Londýně. Centrem jejich společenského života byla restaurace Jana Sýkory, který se stal důležitou postavou krajanského hnutí. Na mapě jistě zaujme tečka mezi dvěma velkými britskými ostrovy – jedná se o dopisy krajanů, kteří se jako občané Rakouska-Uherska ocitli v internačním táboře na ostrově Man.

Ze západních států patřila před první světovou válkou Francie k zemím, kde měl Masaryk kontakty především s bohemisty (historik Ernest Denis) a dalšími akademiky (René Worms). Nárůst korespondence za první světové války ukazuje na jednu z klíčových pozic Francie jako země Dohody, s čímž koresponduje růst vlivu intelektuálů a žurnalistů (Augustin Hamon, Jules Sauerwein) i politiků a diplomatů (Jean Jusserand), kteří patří do okruhu stoupenců rozpadu Rakouska-Uherska. Vizualizace (Specializovaná mapa, vizualizace č. 12) zobrazuje Masarykovy začínající kontakty s českými krajany ve Francii, kteří podporovali i vstupem do

armády boj Francie proti Centrálním mocnostem (František Kupka). Podstatnou korespondenční výměnu měl Masaryk s Čechy, kteří na počátku války odešli do exilu, pobývali ve Francii a podíleli se na zahraničním československém hnutí (Rudolf Kepl).

2.6 Případová studie 1: Úloha T. G. Masaryka ve společenských aférách

Za svého života se Masaryk účastnil řady intelektuálních sporů, kulturních bojů a společenských afér (Tabulka 4). Na počátku dvacátého století se jednalo především o tzv. Hilsnerovu aféru,⁹ Wahrmundovu aféru¹⁰ a jihoslovenské procesy¹¹. První aféra se týkala Masarykova odmítavého postoje k antisemitismu, druhá svobody vzdělání a třetí otázky velezrady.

⁹ Hilsneriáda je označením událostí spjatých s vraždou Anežky Hružové, soudních procesů s Židem Leopoldem Hilsnerem a následných celospolečenských diskusí. V jejím průběhu docházelo k největším projevům antisemitismu na českém území v 19. století. Do aféry významně zasáhl i Masaryk. Na základě nepřímých důkazů a svědectví byl totiž z vraždy obviněn dvaadvacetiletý, nepříliš inteligentní příslušník polenského ghetta Leopold Hilsner. Soudní jednání probíhalo v září 1899 za obrovského zájmu médií a před početným publikem, které bylo přesvědčeno o Hilsnerově vině. Na základě nepřímých důkazů byl Hilsner odsouzen k trestu smrti za spoluúčast na vraždě. Masaryk veřejně vystoupil proti mediálně šířené domněnce, že šlo o rituální vraždu. Po jeho protestech proti rozsudku a na základě dalších znaleckých posudků byl verdikt 25. 4. 1900 zrušen a případ byl vrácen k novému projednání. Za svou obhajobu si Masaryk vysloužil posměch a odsudky společnosti i velké části svých studentů. Nový soudní proces byl zahájen v říjnu 1900. Hilsner byl 14. 11. 1900 znovu odsouzen k trestu smrti oběšením. Rozsudky odmítly, že by motivem obou vražd byl motiv náboženský, potvrdily ovšem motiv sexuální. Císař František Josef I. prominul trest smrti císařskou milostí, a Nejvyšší soud změnil Hilsnerův trest smrti na doživotí. Po 18 letech vězení byl Hilsner s podlomeným zdravím propuštěn na základě milosti udělené Karlem I. Rehabilitován však nikdy nebyl.

¹⁰ Wahrmundova aféra je obdobím (částečně násilných) střetů v Rakousku, zejména na akademické půdě a v Tyrolsku, vyvolaných v roce 1908 přednáškou a posléze brožurou liberálního innsbruckého právníka Ludwiga Wahrmunda *Katolický názor na svět a svobodná věda*, v níž požadoval radikální omezení vlivu náboženství, konkrétně katolické církve na vědeckou činnost. Katolické duchovenstvo požadovalo jeho vyloučení z univerzity v Innsbrucku, ale většina pedagogického sboru a studentů jej podpořila. Do sporu mezi univerzitou a katolickým klérem byla vnesena antisemitská propaganda útočící na Wahrmundův židovský původ. Tato skutečnost ještě více rozdmýchala v Tyrolsku nevoli společnosti. Studentské nepokoje na několika univerzitách v monarchii ještě zvýraznily soupeření mezi katolickými a národně-liberálními tábory v rakouské politice.

¹¹ Balkánské aféry (Záhřebský/agramský proces, Friedjungova aféra, Aehrenthalova aféra) započaly 3. 3. 1909, kdy byl v Záhřebu zahájen soudní proces se členy klubu Slovenski Jug, mezi nimiž bylo i několik Masarykových žáků. Byli obžalováni z velezrádných aktivit usilujících o odtržení jihu říše od Rakouska-Uherska. Hnutí bylo podle obžaloby řízeno z Bělehradu, kde působil revoluční výbor a revoluční spolek Slovenski Jug, který usiloval o zřízení velkosrbského, tj. protirakouského státu. V čele tohoto odpadlického hnutí měla stát dynastie Karadjordjevićů. V procesu bylo manipulováno s výpověďmi svědků, prostých, většinou negramotných lidí. Zinscenovaný proces, do něhož zasahovala vláda, i členové soudního tribunálu byli odsouzeni evropským tiskem. 5. 10. 1909 přelíčení skončilo rozsudkem: 31 obžalovaných dostalo trest vězení od 5 do 12 let, ostatních 22 bylo osvobozeno. Pokračováním záhřebského procesu byl proces Friedjungův. K jeho příčinám náležel novinový článek *Oesterreich-Ungarn und Serbien* (*Neue Freie Presse* 25. 3. 1909, č. 16 018, s. 2–4) a kniha *Österreich von 1848 bis 1860* (1. svazek, Berlín 1908). V článku i knize byly použity pro výklad určitých událostí pouze fotokopie, o nichž jejich autor tvrdil, že dokazují existenci velezrádného spiknutí. Dr. Friedjung byl sice obžalován, ale Masaryk jej spíše považoval za oběť mystifikace. Hlavního viníka viděl v hraběti Aehrenthalovi. Když se obvinění Jihoslovanů zhroutilo, doznal Friedjung svůj omyl. Masaryk s poslancem Baernreitherem se přičinili, aby oklamáný historik nebyl potrestán, ale aby bylo dosaženo smíru.

Tabulka 4: Výskyt pojmů vztahujících se k aférám, do nichž se zapojil T. G. Masaryk, v číslech podle zmínek ve shromážděné korespondenci.

Pojem	Aféry související s antisemitismem				Wahrmundova aféra	Balkánské aféry		
	Hilsneriáda	Vražda v Polné	Antisemitismus	Dreyfusova aféra		Záhřebský; agramský proces	Friedjungova aféra	Aehrenthalova aféra
Výskytů	11	7	5	2	1	11	7	2

Vizualizace ukazují (Specializovaná mapa, vizualizace č. 13–14), že z Masarykova angažování ve výše zmíněných aférách v americkém prostředí rezonovala spíše otázka antisemitismu, zatímco v britském prostředí vzbudily zájem (i v médiích) jihoslovenské procesy, což mohlo souviset i s geopolitickými zájmy britských autorit. K Wahrmundově aféře jsme nenalezli v Masarykových dopisech s anglosaským světem žádný ohlas. V době první světové války Masaryk využíval svou image bojovníka v antisemitské aféře a jihoslovenských procesech: v Anglii zdůrazňoval Aehrenthalův proces, v USA naopak Hilsnerovu aféru. V dostupné korespondenci s Německem a Švýcarskem témata hilsneriády, Wahrmundovy aféry a balkánské krize rezonovala minimálně. Jedním z důvodů, který nás vede k tomuto možná překvapivému konstatování, je torzovitost a nevyváženost přijaté a odeslané korespondence s říšskými Němci (převládá korespondence přijatá uchovaná v archivu T. G. Masaryka). Angažování v hilsneriádě, Wahrmundově aféře a v záhřebském či Friedjungově procesu, které byly ovlivněny aktivitami Aehrenthalovými, ovšem otevřelo Masarykovi široké publikační možnosti především v Německu. Zmíněným aférám se přirozeně hojně věnoval veškerý tisk v Rakousku-Uhersku.

2.7 Případová studie 2: T. G. Masaryk v USA (1902–1907)

Vizualizace zaměřená na USA (Specializovaná mapa, vizualizace č. 15) zobrazuje nejvýznamnější místa pobytu T. G. Masaryka z doby jeho návštěv USA v letech 1902 a 1907. Podchycená, Masarykem odeslaná korespondence ukazuje zejména na jeho delší zastávky v Chicagu a Clevelandu v roce 1902 (významná centra české a slovenské krajanské komunity) a v Bridgeportu, Chicagu a Bostonu v roce 1907. Význam v této době naopak zcela postrádá Washington (bez české krajanské komunity), který později sehrál důležitou roli během první světové války, zvláště v roce 1918.

Vizualizace rovněž na základě zobrazené přijaté korespondence dobře ukazuje síť krajanských osad, se kterými v době svých pobytů Masaryk komunikoval. Při svém pobytu v roce 1902 poprvé blíže poznal situaci českých přistěhovalců v Americe. Sám se tehdy mezi českými imigranty i příslušníky amerických vzdělávacích kruhů prezentoval hlavně jako vzdělanec a kulturní pracovník a při svých přednáškách na univerzitě v Chicagu i při vystupováních mezi krajany se zaměřoval především na osvětlování kapitol z české historie. Zpětně je však patrné, že tato cesta pomohla Masarykovi získat kontakty, které uplatnil při své politické činnosti v roce 1918.

Obdobně přínosným se stal i jeho pobyt v Americe v roce 1907. Přijel sem tentokrát ve společnosti manželky Charlotty a dcery Olgy. Jeho syn Jan tehdy pobýval v Bridgeportu, kam za ním rodina zajela na návštěvu. Navíc zde bylo sídlo podniku Masarykova důležitého amerického kontaktu Charlese R. Cranea. Také proto je Bridgeport prominentně zastoupen na předkládané mapě. Centrem Masarykova pobytu se však tehdy stal kongres náboženských liberálů v Bostonu, který mu umožnil nejen lépe poznat další kruhy zdejší společnosti, ale přispěl také k představení jeho samotného širší americké veřejnosti.

Vizualizace obou pobytů pomáhá nastínit šíři a význam kontaktů, které T. G. Masaryk před válkou v Americe získal. Na mnohé z nich se následně obrátil v době budování své odbojové sítě v průběhu první světové války.

2.8 Závěr

Specializovaná mapa s odborným obsahem realizovaný jako hlavní výsledek v rámci IV. etapy (2020) projektu *Mezinárodní korespondenční sítě T. G. Masaryka a vznik Československa v roce 1918* všestranně splnil své původní zadání. Při jeho přípravě a realizaci se podařilo v rámci projektu shromáždit, zdokumentovat a digitalizovat rozsáhlý, dosud nedostatečně podchycený epistolární materiál vzešlý z Masarykových korespondenčních kontaktů s partnery v západní Evropě a USA, jakož i v dalších návazných oblastech. Projektový výstup nejenže zajistil digitální uchování dokumentů z korespondence T. G. Masaryka, ale rovněž jejich zpřístupnění široké odborné i laické veřejnosti inovativními metodami digital humanities. V tomto ohledu je třeba zdůraznit, že se jedná o dokumenty prvořadé důležitosti, poskytující materiál pro další výzkum, a to jak v segmentu poznání života a činnosti T. G. Masaryka, tak v oblasti výzkumu korespondenčních sítí politických a intelektuálních elit přelomu 19. a 20. století, jichž byl samotný Masaryk excelentním příslušníkem a reprezentantem.

Projekt a hlavní výstup IV. etapy prokázaly široké možnosti využití zpracovaného epistolárního materiálu a generovaných souborů metadat, a to jak formou vizualizace, tak konkrétní aplikované analýzy. Řešitelský tým předložil specializovanou mapu s odborným obsahem a doprovodných grafů, které v souřadnicích aktuálního stavu poznání kvantifikují a strukturují výchozí data kulturního, politického či sociálního charakteru a současně demonstrují, k jak pestré škále výzkumných záměrů je lze použít. Tyto aplikační možnosti budou dále růst jak v souvislosti s dalším průběžným doplňováním databáze masarykovské korespondence (HiKo), tak s jejím propojováním s dalšími příbuznými digitálními zdrojovými databázemi v České republice, a zvláště v zahraničí (EMLO).

Od shromáždění a vizualizace (strukturace) dat postoupili členové řešitelského týmu rovněž k základní analýze zpracovaného materiálu. V řadě projektových publikačních výstupů byly materiály využity k vyhodnocení konkrétních uzlových témat Masarykovy veřejné působnosti (hilsneriáda, Friedjungova, Vasićova, Wahrmondova aféra ad.), zvláště v souvislosti s procesy utváření československé státnosti za první světové války. Samostatně byly formulovány analýzy procesů tvorby a proměny mezinárodní korespondenční sítě (viz přehled výstupů). Řada dalších témat může být na základě již existujících metadat a zkušeností z jejich zpracování

nově definována, například v sociologizujícím hledání generačních a profesních souvislostí Masarykovy korespondence.

Vizualizace zahraniční korespondence prezentuje osobnost a dílo T. G. Masaryka širší veřejnosti a přibližuje ho moderními a inovativními metodami digital humanities současnému publiku. Komplementárně projekt splnil svou roli v dokumentaci a digitalizaci Masarykových korespondenčních partnerů, jejichž soubory korespondence se nacházejí v osobním fondu T. G. Masaryka v Praze i ve vybraných tuzemských a zahraničních institucích, které řešitelský kolektiv v rámci projektu navštívil. V tomto ohledu nabízí projekt jedinečnou příležitost digitálního uchování a zpřístupnění Masarykovy korespondence, která dosud není přístupná české veřejnosti, přestože úzce souvisí s utvářením české národní a státní identity.

3. Seznam použité související literatury

Vojta BENEŠ, Masaryk a česká Amerika v počátcích války, *Naše revoluce* 7, sv. 2, Praha 1931–1932, s. 145–160.

Eva BROKLOVÁ, Dagmar HÁJKOVÁ, Josef TOMEŠ, Richard VAŠEK (eds.), *Mám jen knihy a skripta, cenná práce životní*, Praha 2002.

Kenneth J. CALDER, *Britain and the Origins of the New Europe 1914–1918*, Melbourne 1976.

Drahá mama / Dear Alice. Korespondence Alice a Charlotty Masarykových 1915–1916, Dagmar Hájková, Jaroslav Soukup (eds.), Praha 2001.

Edmund Husserl. Briefwechsel. Band I, Die Brentanoschule, Karl Schumann (ed.), Dordrecht – Boston – London 1994.

Edmund Husserl und Thomas Garrigue Masaryk. Ein Briefwechsel zwischen zwei mährischen Landsleuten, Ronald Pietsch (ed.), *Sudetenland. Böhmen – Mähren – Schlesien. Europäische Kulturzeitschrift*, vol. 40, No. 3, 1998, s. 285–301.

Wilton B. FOWLER, *British–American Relations 1917–1918: The Role of Sir William Wiseman*, Princeton 1969.

Dagmar HÁJKOVÁ, Britští přátelé Československa – authority s omezeným vlivem, in: *Na pozvání Masarykova ústavu* 3, Praha 2007, s. 84–92.

Dagmar HÁJKOVÁ, Cesty s tajným poselstvím: „revoluční kurýři“, in: Petr Kaleta, Lukáš Novosad (eds.), *Cestování Čechů a Poláků v 19. a 20. století*, Praha 2008, s. 172–187.

Dagmar HÁJKOVÁ, Masaryk v Chicagu, in: Vratislav Doubek, Dagmar Hájková (eds.), *Život plný neklidu. Sborník k devadesátinám Jaroslava Opata*, Praha 2014, s. 118–124.

Dagmar HÁJKOVÁ, „Naše česká věc“. *Češi v Americe za první světové války*, Praha 2011.

Harry HANAK, *Great Britain and Austria-Hungary During the First World War. A Study in the Formation of Public Opinion*, London – New York – Toronto 1962.

Harry HANAK, The New Europe, 1916–20, *The Slavonic and East European Review*, vol. 39, No. 93, 1961, s. 369–399.

Václav HORČIČKA, *Vztahy Rakouska-Uherska a Spojených států amerických v období první světové války*, Praha 2007.

Joseph CHADA, *The Czechs in the United States*, Washington 1976.

Tomáš JAKL, *Hrdinové z Londýna. Českoslovenští krajané ve Velké Británii v prvním odboji*, Praha 2016.

Sam JOHNSON, “Playing the Pharisee”? Charles Saroléa, Czechoslovakia and the Road to Munich, 1915–1939, *The Slavonic and East European Review*, vol. 82, No. 2, 2004, s. 292–314.

Karel Kautsky a Československo. Výbor z edice Karl und Luise Kautsky. Briefwechsel mit der Tschechoslowakei 1879–1939, Zdeněk Šolle, Jan Gielkens (eds.), úvodní studie Zdeněk Šolle, překlad z němčiny, Praha 1995.

Karl und Luise Kautsky. Briefwechsel mit der Tschechoslowakei 1879–1939, in: *Quellen und Studien zur Sozialgeschichte*, vol. 11, Zdeněk Šolle a Jan Gielkens (eds.), Frankfurt – New York 1993.

Milan KOCOUREK, *Dějiny Sokola Londýn a začátky čs. obce v Anglii*, Praha 1990.

Korespondence T. G. Masaryk – Edvard Beneš (1914–1918), Dagmar Hájková, Ivan Šedivý (eds.), Praha 2004.

Korespondence T. G. Masaryk – Slované. 1. svazek, Poláci, Rusové a Ukrajinci, Vratislav Doubek, Jan Květina (eds.), Praha 2015.

Korespondence T. G. Masaryk – Slované. 2. svazek, Rusové a Ukrajinci, Vratislav Doubek (ed.), Praha 2016.

Korespondence T. G. Masaryk – Slované. Jižní Slované, Ladislav Hladký, Jana Škerlová, Pavel Cibulka (eds.), Praha 2015.

Korespondence T. G. Masaryk – slovenští veřejní činitelé (do r. 1918), Jan Rychlík (ed.), Praha 2007.

Korespondence T. G. Masaryk – Velká Británie. Svazek I. (1881–1915), Dagmar Hájková, Svatopluk Herc, Jitka Jindřišková (eds.), Praha 2020.

George J. KOVTUN, *Masaryk and America: Testimony of a Relationship*, Washington 1988.

Jiří KOVTUN, *Masarykův triumf. Příběh konce velké války*, Toronto 1987.

Miroslava KVĚTOVÁ, Soňa MARTINOVSKÁ, *Tomáš Garrigue Masaryk. Válka 1875–1939. Katalog*, Praha 2019.

André LIEBIG, *Wickham Steed. Greatest Journalist of his Times*, Bern 2018.

T. G. MASARYK, *Nechte mne zapomenouti na sny mé. Korespondence T. G. Masaryka se Zdenkou Šemberovou*, Marie Krulichová (ed.), Praha 1996.

T. G. MASARYK, *Světová revoluce. Za války a ve válce 1914–1918*, Jindřich Srovnal (ed.), Praha 2005.

Stjepan MATKOVIĆ, Ivo Pilar and Robert William Seton Watson. Two Political Viewpoints on the Southern Slav Question, *Croatian Journal of Social Sciences and Humanities*, vol. 1, No. 2, 2006, s. 17–42.

Martin NEKOLA, *České Chicago*, Praha 2017.

Martin NEKOLA, *Český New York*, Praha 2021.

Karel PICHLÍK, *Zahraniční odboj 1914–1918 bez legend*, Praha 1968.

- Stanislav POLÁK, *T. G. Masaryk. Za ideálem a pravdou*, sv. 1–7, Praha 2000–2014.
- Miloslav RECHCÍGL, *Encyclopedia of Bohemian and Czech-American Biography I–III*, Bloomington 2016.
- Ian W. ROBERTS, *History of the School of Slavonic and East European Studies. 1915–1990*, London 1991.
- Jan RYCHLÍK, Thomas D. MARZIK, Miroslav BIELIK (eds.), *R. W. Seton-Watson and His Relations with the Czechs and Slovaks: Documents, 1906–1951*, Prague – Martin 1995.
- Adolf J. SABATH, *Čech v americkém Kongresu*, Martin Nekola (ed.), Praha 2020.
- Norman E. SAUL, *The Life and Times of Charles R. Crane, 1858–1939. American businessman, philanthropist, and a founder of Russian studies in America*, Lanham 2013.
- Hugh and Christopher SETON-WATSON, *The Making of a New Europe: R. W. Seton- Watson and the Last Years of Austria-Hungary*, London 1981.
- Robert William SETON-WATSON, *Masaryk in England*, Cambridge – New York 1943.
- Frederick David Ronald SHIPTON, *British diplomatic relations with Austria-Hungary and British attitudes to the monarchy in the years 1885–1918*, Doctoral thesis (DPhil), University of Sussex, Falmer 2012.
- Henry Wickham STEED, *Třicet let novinářem. 1899–1922*, Praha 1929.
- Ivan ŠŤOVÍČEK a kol., *Zásady pro vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002.
- Vzájemná korespondence profesora T. G. Masaryka a profesora Charlese Saroley v době 1. světové války, Dagmar Hájková (ed.), *Masarykův sborník 10*, Praha 2000.
- Betty MILLER UNTERBERGER, *The United States, Revolutionary Russia, and the Rise of Czechoslovakia*, Chapel Hill 1989.
- Josef ŽENKA (ed.), *Alois Richard Nykl. Poznámky k revoluční akci v Chicagu (1914–1918)*, Praha 2017.

4. Návrh využití výsledku (definování subjektů, které by měly být uživateli výsledků)

Specializovaná mapa s odborným obsahem byla vytvořena s ambicí oslovit co nejširší odbornou a laickou veřejnost. Uživateli tohoto výsledku by měli být jak jednotlivci, tak odborné kolektivy z řad vědeckých, paměťových, pedagogických či mediálních subjektů se zájmem o moderní dějiny, dějiny moderního euroamerického (politického) myšlení nebo národní identity. Obzvláště relevantní a aktuální by měl být výsledek pro kontinuálně rostoucí mezinárodní komunitu badatelů v problematice sítí učenecské a vědecké korespondence. Právě této internacionální skupině badatelů může vizualizace Masarykových korespondenčních aktivit a sítí otevírat brány k problematice historických korespondenčních sítí ve středovýchodní Evropě, v níž jsou obdobné projekty dosud stále ojedinělé. Obsahově a metodologicky návodný by měla být specializovaná mapa široké škále paměťových institucí v čele s archivy a muzei (spjatými nejen s masarykovskou tematikou), například při realizaci tematických výstav. K významným uživatelům výsledku by měli náležet středoškolští a vysokoškolští pedagogové a studenti humanitních a společenských věd, respektive autoři didaktických materiálů obecně. Adekvátní využití může výsledek nalézt rovněž v mediálním prostoru, který se k ústřední postavě projektu T. G. Masarykovi a jeho milieum cyklicky navrácí a vyjadřuje. Naprosto zásadní význam má výsledek již nyní pro další plánované badatelské aktivity na půdě Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, v. v. i., jehož vědecké týmy plánují systematické rozvíjení a rozšiřování dosud nabytých poznatků v oblasti mezinárodních korespondenčních sítí T. G. Masaryka.

5. Seznam publikací, které předcházejí výsledku specializovaná mapa s odborným obsahem

Pavel HORÁK, Martin JEMELKA (eds.), *TGM na síti. Vědec, novinář, politik a první prezident Československa prostřednictvím networkingu*, Praha 2020.

Jitka JINDŘIŠKOVÁ, Román Umdlené duše a problém moderního člověka. Korespondence T. G. Masaryka a Arneho Garborga, *Práce z dějin Akademie věd*, vol. 12, No. 2, 2020, s. 17–48.

Korespondence T. G. Masaryk – Velká Británie. Svazek I. (1881–1915), Dagmar Hájková, Svatopluk Herc, Jitka Jindřišková (eds.), Praha 2020.

Soňa MARTINOVSKÁ, Přátelství, které přispělo ke vzniku Československa. Edice korespondence Charlese R. Cranea a T. G. Masaryka, *Práce z dějin Akademie věd*, vol. 12, No. 2, 2020, s. 64–102.

6. Odkaz na příslušnou výzkumnou aktivitu, na jejímž základě výsledek druhu specializovaná mapa s odborným obsahem vznikl

Výstup byl zpracován v rámci řešení Programu Ministerstva kultury na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2016–2022 (NAKI II), konkrétně v rámci projektu DG18P02OVV026 *Mezinárodní korespondenční síť T. G. Masaryka a vznik Československa v roce 1918*.

7. Mapová část

1 Vizualizace veškeré shromážděné přijaté a odeslané korespondence T. G. Masaryka se zahraničím, celé sledované období.

Černě vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka, červeně lokality jeho korespondenčních partnerů. Červeně znázorněna interakce mezi místy doručení a odeslání.

V rámci stávajícího projektu databázového zpracování odeslané a přijaté korespondence T. G. Masaryka se zahraničím před rokem 1918 za účelem vizualizace a tvorby specializované mapy se podařilo shromáždit 1495 unikátních korespondenčních jednotek. Vizualizace zachycuje celkový stav zpracování dosud shromážděné korespondence: černě jsou v ní vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka v celém sledovaném období, červeně okruh aktérů tvořících jeho mezinárodní korespondenční síť a červené spojnice vyjadřují interakci T. G. Masaryka mezi místy jeho pobytu a aktéry, s nimiž si vyměňoval korespondenci. Východiskem pro další mapování korespondence a diferencování dílčích vizualizací se stala státní příslušnost pisatelů či adresátů dopisů.

2 Vizualizace přijaté a odeslané korespondence T. G. Masaryka s obyvateli britského impéria a Spojených států amerických (včetně českých krajanů), celé sledované období. Zacentrováno na Evropu a USA.

Černě vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka, červeně lokality jeho korespondenčních partnerů a interakce mezi místy doručení a odeslání. Lokality korespondenčních partnerů T. G. Masaryka červeně znázorněny dle počtu přijatých a odeslaných dopisů.

Vizualizace vzešlá ze zpracování 878 dopisů zobrazuje komunikaci s aktéry s britskou státní příslušností (včetně obyvatel britského impéria, např. Kanady, Austrálie) a s českými krajany pobývajícími ve Velké Británii (celkem 538 dopisů). Soubor je doplněn korespondencí s aktéry s americkou státní příslušností a českými krajany v USA (do mapy zahrnuto 340 dopisů ze 737 známých dopisů s aktéry z tohoto tematického okruhu dle stávajícího zpracování databáze). Zastoupena je korespondence s významnými politiky, vzdělanci, univerzitními profesory, umělci a novináři.

3 Vizualizace přijaté a odeslané korespondence T. G. Masaryka s Francouzi (zahrnutí čeští krajané), celé sledované období. Zacentrováno na Evropu a USA.

Černě vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka, červeně lokality jeho korespondenčních partnerů a interakce mezi místy doručení a odeslání. Lokality korespondenčních partnerů T. G. Masaryka červeně znázorněny dle počtu přijatých a odeslaných dopisů.

Vizualizace korespondenční sítě s francouzskými státními příslušníky a českými krajany pobývajícími ve Francii. Do mapy je zahrnuto 165 dopisů dle stávajícího zpracování databáze.

4 Vizualizace přijaté a odeslané korespondence T. G. Masaryka s Němci (zahrnutí jen říšští Němci) a Švýcarsky, celé sledované období. Zacentrováno na Evropu.

Černě vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka, červeně lokality jeho korespondenčních partnerů a interakce mezi místy doručení a odeslání. Lokality korespondenčních partnerů T. G. Masaryka červeně znázorněny dle počtu přijatých a odeslaných dopisů.

Tato vizualizace je tvořena korespondenčními partnery z oblasti střední Evropy, konkrétně z Německa a Švýcarska. Úhrnem vizualizace zobrazuje komunikaci dochovanou ve 196 dopisech, dohledanou řešitelským týmem v domácích i zahraničních paměťových institucích.

5 Vizualizace přijaté a odeslané korespondence T. G. Masaryka s Balkánci (zahrnutí Srbové, Chorvati, Slovinci, Černohorci, Bulhaři a Řekové), celé sledované období.

Černě vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka, červeně lokality jeho korespondenčních partnerů a interakce mezi místy doručení a odeslání. Lokality korespondenčních partnerů T. G. Masaryka červeně znázorněny dle počtu přijatých a odeslaných dopisů.

Ilustrační vizualizace korespondenční sítě s vybranými korespondenčními partnery z Balkánu zahrnuje celkem 93 dopisů.

6 Vizualizace veškeré shromážděné přijaté a odeslané korespondence T. G. Masaryka se zahraničím, předválečné období. Zacentrováno na Evropu a USA.

Černě vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka, červeně lokality jeho korespondenčních partnerů a interakce mezi místy doručení a odeslání. Lokality korespondenčních partnerů T. G. Masaryka červeně znázorněny dle počtu přijatých a odeslaných dopisů.

Před první světovou válkou Masarykova korespondence probíhala v rámci Evropy, přičemž byla adresována zpravidla do Prahy, respektive do Vídně, kde často pobýval jako poslanec Říšské rady. S německým prostředím byl T. G. Masaryk spjat od narození. Předválečného vrcholu dosáhla jeho německá korespondence v souvislosti s přípravou vydání Masarykova stěžejního díla u německého nakladatele Eugena Diederichse (*Rußland und Europa*). Předválečné kontakty s britskými korespondenty jsou velmi sporé, zvláště ve srovnání s následující periodou první světové války, ale i korespondencí s partnery v USA, které před válkou navštívil třikrát (1878, 1902, 1907).

7 Vizualizace veškeré shromážděné přijaté a odeslané korespondence T. G. Masaryka, první světová válka.

Černě vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka, červeně lokality jeho korespondenčních partnerů a interakce mezi místy doručení a odeslání. Lokality korespondenčních partnerů T. G. Masaryka červeně znázorněny dle počtu přijatých a odeslaných dopisů.

Za války je patrná rostoucí variabilita lokalit, odkud a kam dopisy putovaly, což je dáno jednak Masarykovými přesuny (cesty do Nizozemska, Itálie, Švýcarska, Francie, Ruska, Japonska, USA), jednak kvantitativním růstem korespondentů, mj. mezi akademiky, kteří působili na různých univerzitách, a diplomaty, kteří pracovali na velvyslanectvích v zahraničí. Nárůst korespondence s britským prostředím a pokles korespondence s prostředím německým souvisejí s Masarykovým odchodem do exilu za první světové války. Největší objem korespondence spadá do období od konce září 1915 do května 1917, kdy bydlel v Londýně (a korespondoval zejména s partnery nacházejícími se ve stejné lokalitě). V souboru Masarykovy korespondence je znát zřetelný kvantitativní nárůst zájmu o jeho osobu. Hlásili se mu dávní známí, přicházely gratulace k přednášce, nabídky k setkání, přednáškám, vydání knih či rozhovorům v novinách.

8 Vizualizace interakce s ženami v přijaté a odeslané korespondenci T. G. Masaryka, celé sledované období.

Černě vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka, červeně lokality jeho korespondenčních partnerů a interakce mezi místy doručení a odeslání. Lokality korespondenčních partnerů T. G. Masaryka červeně znázorněny dle počtu přijatých a odeslaných dopisů.

Podíl korespondentek víceméně kopíruje celkový objem dochované korespondence T. G. Masaryka. Zvýšený nárůst tedy můžeme sledovat především v letech 1902, 1915–1916 a 1918. Zde se jako důležité mezníky jeví zejména Masarykův pobyt v Chicagu (1902) a jeho inaugurační přednáška na Škole slovanských studií v říjnu 1915. Značný mediální ohlas vedl ke zvýšenému zájmu o Masarykovu osobu a přednášky, a to i ze strany ženských emancipačních a osvětových spolků. V německojazyčné korespondenci je podíl žen nižší než v korespondenci anglickojazyčné. Za celé zpracované období najdeme pouze dvě ženy. Vztah feministek žijících v Německu k T. G. Masarykovi kopíroval vztah německých feministek žijících v Čechách a na Moravě, kde rozhodující úlohu hrálo nacionalistické česko-německé soupeření.

9 Vizualizace Masarykových spisů (Sebevražda, Rusko a Evropa, Sociální otázka) v přijaté a odeslané korespondenci T. G. Masaryka, celé sledované období.

Černě vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka, červeně lokality jeho korespondenčních partnerů a interakce mezi místy doručení a odeslání. Lokality korespondenčních partnerů T. G. Masaryka červeně znázorněny dle počtu přijatých a odeslaných dopisů.

Vstupenkou T. G. Masaryka do západního světa intelektuálů bylo jeho dílo. Dokázal zaujmout již studií o sebevraždě. Zatímco *Sebevražda* je spisem mladého filozofa, který se profiluje, a korespondenční ohlas měl především formu základní zdvořilostní reflexe, dalším spisem, který zaznamenal velký ohlas v anglosaském světě, byly svazky díla *Rusko a Evropa*. Zájem souvisel především s mezinárodní předválečnou situací a účastí Ruska v první světové válce. Korespondence se výrazně týkala nového vydání díla v anglickém překladu, které vyšlo až v roce 1919. *Otázka sociální* rezonovala více než v anglosaském prostoru v prostředí italských filozofů.

10 Vizualizace přijaté a odeslané korespondence T. G. Masaryka s českými krajany v USA, celé sledované období.

Černě vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka, červeně lokality jeho korespondenčních partnerů a interakce mezi místy doručení a odeslání. Lokality korespondenčních partnerů T. G. Masaryka červeně znázorněny dle počtu přijatých a odeslaných dopisů.

Američtí krajané znamenali pro Masaryka důležitou a stálou komponentu jeho zahraničních vazeb na Západě. Stýkal se s nimi již před první světovou válkou. Zvláště důležitými mezníky jeho kontaktů jsou v tomto ohledu roky jeho návštěv 1902, 1907 a sokolského sletu 1912. Korespondence s těmito krajany patří k nejbohatším. Vizualizace ukazuje, že s nimi korespondoval prakticky ze všech míst, kde pobýval. Tato vizualizace tak potvrzuje výrazné Masarykovy vazby na USA.

11 Vizualizace přijaté a odeslané korespondence T. G. Masaryka s českými krajany ve Velké Británii, celé sledované období.

Černě vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka, červeně lokality jeho korespondenčních partnerů a interakce mezi místy doručení a odeslání. Lokality korespondenčních partnerů T. G. Masaryka červeně znázorněny dle počtu přijatých a odeslaných dopisů.

Před první světovou válkou Masaryk korespondoval především s britskými intelektuály, akademiky či žurnalisty. Během dvou předválečných návštěv Anglie se stýkal s univerzitními profesory a teology. Po svém příchodu do Anglie na podzim 1915 se spektrum jeho kontaktů rozšířilo také o krajanskou komunitu, která pro něj a jeho propagandu představovala důležité zázemí. Na mapě jistě zaujme tečka mezi dvěma velkými britskými ostrovy – jedná se o dopisy krajanů, kteří se jako občané Rakouska-Uherska ocitli v internačním táboře na ostrově Man.

12 Vizualizace přijaté a odeslané korespondence T. G. Masaryka s českými krajany ve Francii, celé sledované období.

Černě vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka, červeně lokality jeho korespondenčních partnerů a interakce mezi místy doručení a odeslání. Lokality korespondenčních partnerů T. G. Masaryka červeně znázorněny dle počtu přijatých a odeslaných dopisů.

Ze západních států patřila před první světovou válkou Francie k zemím, kde měl Masaryk kontakty především s akademiky. Nárůst korespondence za první světové války ukazuje na jednu z klíčových pozic Francie jako země Dohody, s čímž koresponduje růst vlivu intelektuálů a žurnalistů i politiků a diplomatů, kteří patří do okruhu stoupenců rozpadu Rakouska-Uherska. Vizualizace zobrazuje Masarykovy začínající kontakty s českými krajany ve Francii, kteří podporovali i vstupem do armády boj Francie proti Centrálním mocnostem. Podstatnou korespondenční výměnu měl Masaryk s Čechy, kteří na počátku války odešli do exilu, pobývali ve Francii a podíleli se na zahraničním československém hnutí.

13 Vizualizace výskytu pojmů vztahujících se k aférám souvisejícím s antisemitismem v přijaté a odeslané korespondenci T. G. Masaryka, předválečné období.

14 Vizualizace výskytu pojmů vztahujících se k balkánským aférám v přijaté a odeslané korespondenci T. G. Masaryka, předválečné období.

Černě vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka, červeně lokality jeho korespondenčních partnerů a interakce mezi místy doručení a odeslání. Lokality korespondenčních partnerů T. G. Masaryka červeně znázorněny dle počtu přijatých a odeslaných dopisů.

Za svého života se Masaryk účastnil řady intelektuálních sporů, kulturních bojů a společenských afér. Na počátku století se jednalo především o tzv. Hilsnerovu a Wahrmondovu aféru a jihoslovanské procesy. Vizualizace ukazují, že z Masarykova angažování v aférách v americkém prostředí rezonovala spíše otázka antisemitismu, zatímco v britském prostředí vzbudily zájem jihoslovanské procesy. V době první světové války Masaryk využíval svou image bojovníka v antisemitské aféře a jihoslovanských procesech: v Anglii zdůrazňoval Aehrenthalův proces, v USA naopak Hilsnerovu aféru. V dostupné korespondenci s Německem a Švýcarskem témata rezonovala minimálně. Angažování v hilsneriádě, Wahrmondově aféře a v záhřebském či Friedjungově procesu ovšem otevřelo Masarykovi široké publikační možnosti především v Německu.

15 Vizualizace přijaté a odeslané korespondence T. G. Masaryka v letech 1902–1907 podle lokalit pobytu T. G. Masaryka v USA.

Černě vyznačena místa pobytu T. G. Masaryka, červeně lokality jeho korespondenčních partnerů a interakce mezi místy doručení a odeslání. Lokality korespondenčních partnerů T. G. Masaryka červeně znázorněny dle počtu přijatých a odeslaných dopisů.

Vizualizace zobrazující nejvýznamnější místa pobytu T. G. Masaryka během jeho návštěv USA ukazuje zejména na jeho delší zastávky v Chicagu a Clevelandu (1902) a v Bridgeportu, Chicagu a Bostonu (1907). Vizualizace zobrazuje síť krajanských osad, se kterými v době svých pobytů Masaryk komunikoval. Vizualizace pomáhá nastínit šíři a význam kontaktů, které T. G. Masaryk před válkou v Americe získal. Na mnohé z nich se následně obrátil v době budování své odbojové sítě v průběhu první světové války.